

יומא כ

משה שווערד

1. ספר איזהו מקומן

בקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדא - בירושלמי איתא 'פראי לוי', וכן העתיקו הרמב"ם (יוהכ"פ א. ת.) והמאירי. וביאר בהגהות מים חיים (הוצא בספר הליקוט'ס שס מהדורת הר"ש פרנקל) לפי שהם משוררים בכל יום על הקרבנות, ויודעים בניגון יותר מהכהנים.

2. ספר איזהו מקומן

מכין לפניו באצבע צרדא:

א] מהו אצבע צרדא: בגמ' מפרש "צרתא דדא מאי היא גודל", ופירש"י דאצבע הסמוכה לגודל היה מחבר לאגודל בחוזקה ושומטה ומכה על כפו ונשמע הקול. וכן פירשו גם תוס' בעירובין כא. (סוד"ה אחד). אולם שאר הראשונים (מו"י ותוס' הרא"ש וריטב"א צקונין צס"ר"ת, וכן תוס' מנחות לה: ד"ה וכמה צס הערוך, ותוס' צעירובין הנ"ל צס"ר"א הקליה, רמב"ם צפיהמ"ש, מאירי צקונין) פירשו דהיינו אמה - אצבע השלישית, והוסיפו תוס' במנחות הנ"ל דהדבר ידוע שא"א להשמיע קול אלא כשמכה באצבע אמצעי. וע"ע מעדני יו"ט במנחות שם (אות

והנה לשון התוספתא (יומא א. ט. ח.) "איזו היא אצבע צרידא זו אצבע גדולה של ימין", וכתב החסדי דוד דמוכח מהתוספתא בהדיא כפירוש הראשונים. ומה דנקטה התוספתא 'של ימין' - כתב החסדי דוד דלאו דוקא, אלא דסתם בני אדם יש להם יותר כח להשמיע קול בימין.

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף יט עמוד ב

מכין לפניו באצבע צרדא. כתב התרוה"ד מכאן דאין איסור דמטפחין באחד המכה באצבע צרדא בשבת. דאין לומר דהכא הותר משום דאין שבות במקדש. דהנה לקמן לד: דנה הגמ' בהא דתניא א"ר יהודה עשיות של ברזל היו מחמין מערב יוה"כ וכו' ומקשה הגמ' והלא מצרף. ורוב הראשונים לא גרסו שם בתירוצו הגמ' דהוא משום דאין שבות במקדש הרי דלא בכל מקום התירו משום שבות ואי הכא התירו משום שבות כל כי האי הוה ליה להגמ' לפרושי, אלא ראייה דאין כלל איסור טיפוח במכה בכה"ג.

4. רש"י מסכת יומא דף יט עמוד ב

עמוד והפג אחת - [1] שחוק לנו פעם אחת על הרצפה להפיג שינתך, ובגמרא מפרש מאי היא.

5. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף יט עמוד ב

עמוד והפג אחת על הרצפה. פי' הפג וסלק שינה מעיניך, [2] שתלך על הרצפה שמצננת הרגלים ומנדדת השינה.

6. רש"י מסכת יומא דף יט עמוד ב

אלא בפה - היו משוררין לפניו.

7. ספר איזהו מקומן

והנה בתוספתא (א. ח.) איתא "לא היו ישנים כל הלילה אלא שוקדין כנגד כהן גדול כדי לעסקו בתורה", ופירש המנחת בכורים ששומע הכהן גדול קולם בעסקם בתורה ולא יישן.

8. גליוני מנחת חן

שם ומה היו אומרי, אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. בתפארת שלמה (ליקוטים) כתב אף כי כל שבעת הימים שמרו עליו מכל משמרת ובפרט בערב יום כיפור לא היה אוכל אלא דברים קלים שלא יבוא ח"ו לידי קרי, בכל זאת אמרו לו, לולי עזרת ה', ששומר אותך מכל טומאה, לא היית מגיע לקדושה זו כלל, ללמדך שצריך לעשות הכל לשם שמים בכדי שיהיה לו עזר משמים.

9. מהרש"א על יומא דף יט/ב

אמריתו אמאי לא אתי משיח כו'. משמע שהם חשבו בדור ההוא שראוי שיבא משיח וקשה אם לפי הזמן האמרי' ובעונותינו שיצאו מה שיצאו ואם סמכו עצמם בדור ההוא על זכות וכמ"ש זכו אחישנה זה אין סברא גם אם ידעו בנגלות מי יוכל לידע בנסתרות ונראה מתוך דבריהם שהיה זה ביוה"כ שהש"י מכפר עונם ומנוקים מכל עון כמה"ש וחשבו אמאי לא אתי משיח מיד בצאת יוה"כ שהרי עתה אין להם חטא שנתכפר להם ביוה"כ וע"ז השיב להם דאל תחשבו כן דהא האידנא יוה"כ כו' וחוטאים וזה ודאי לא נתכפר דיוה"כ אינו מכפר אלא ע"י תשובה.

10. חתם סופר

דא"ל אליהו לרב יהודה וכו' אמריתו אמאי לא אתי משיח והא האידנא יומא דכיפורי הוא ואבעול כמה בתולתא בנהרדעא. ולהיות הדבר תמוה שיכיה כזאת בישראל וצפרע צנהרדעא מקום חכמי ישראל, על כן נלע"ד דהנה ידוע לפי רוב תפלתיו ומה גם ביה"כ ביום שכל ישראל מכוונים לצותם בצכי והאנקה ותשובה שלימה וכוא יום דלית ליה רשות לסטווי היה מהראוי דייתי משיחא. אך כתיב [משלי כ"ח ע"ג] מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה, ומכ"ש כשיכיה זה ביה"כ ח"ו אזי יעורר ח"ו חרון גדול למעלה, והנה אח"ל [פסחים מ"ט ע"ב] כל הלומד תורה צפני עם הארץ כאילו צועל ארוסתו צפניו דתורה מאורסה לו. והנה לכאורה חייב דכל חכמי ישראל קצבו מדרשים צפני ע"ה ולא חשו להך. ועכ"ל אדרבא אותן עמי הארץ הצאים לשמוע ולשתות צלמא דצרי חכמים אינו צועל ארוסתו צפניו אדרבא הרי זה כמשיח לו ארוסתו שזכו חלקו של ע"ה בתורה שישמע לקול חכמים, אך אותן שאינם נותנים לב לשמוע וצטעה שחכם יושב ודורש הרי זה כקוף צעייכה, א"כ הרי צועל ארוסתו צפניו.

ודוהו שאמר אליהו ע"ה, כי מאז היה מנהג ישראל שצ"כ פ היה החכם דורש דצרי כצושים לפני הסמוכים כאשר עדיין מנהג זה קבוע לאחינו בני ספרד, וכן פירש"י לקמן ע"ז

ע"ב ד"ה לפירקא ע"ש י"ז, ואמר אליהו אמרתם מ"ע לא אתי משיחא ע"י תפלות יו"כ, הנה יו"כ היום וכמה ארוסות וצעלו צנהרדעא ששם מקום חכמים ודרשו צרבים ביה"כ וכמה רשעים מאזו שמוע וכו"ל כאילו צעלו ארוסתו צפניו נמלא גם תפלתו תועבה וכו'.

11. שפת אמת מסכת יומא דף כ עמוד א

בגמ' א"ל לפתח חטאת רובץ [1] פי' רש"י יצה"ר מחטיאו בע"כ [2] אבל לפי פשט הכתוב [כפי' התרגום ליום דינא רבא חטאך נטיר ע"ש] דהיינו שיהי' נדון בגיהנם י"ל דזה השיב להם דלא יענוש אותם עכשיו דהרי ע"ז ברא גיהנם ולעתיד יעניש אותם...

12. המאירי על מסכת יומא דף כ/א

אף על פי שהתשובה ראויה כל השנה בזמן עשרת ימי תשובה מחוייבת ביותר עד שיתבונן שתכלית הכוונה במציאותו אינה רק לעבודת השם והוא הרמז ביום הנבחר ר"ל יוה"כ שהיתה הכונה לעזוב בו כל צורך גופני ולהיות האדם כולו לד' והוא ובאמרו דרך צחות השטן בגימטריא שס"ד וימות החמה שס"ה כלומר שיום אחד בשנה שאין לו רשות להשטין והוא חשוב שנה למבינים והוא רמז אל התכלית אשרי המחכה ויגיע:

13. ספר בניהו בן יהוידע על יומא דף כ/א

ומה שאמר השטן גימטריא שס"ד וכו' אף על גב דיום הכפורים אנחנו עושין כפי שנות הלבנה עם כל זה נעשה הרמז הזה בשם השטן על פי ימות החמה מפני ששם המספר לא ישתנה אבל שנות הלבנה תשתנה יש שנ"ה ויש שנ"ד ויש שנ"ג ועל איזה מהם יעשה הרמז במספר וכיון דמצינו שיחסר אחד מן מספר ימות החמה אמרינן שיחסר יום אחד בשנה משליטתו ומסתברא למשדי יום אחד זה החסר ממנו על יום הכפורים שכל ישראל עומדים בתשובה ועיצומו של יום מכפר מה שאין כן בשאר ימות השנה לית בהו כהאי גוונא:

14. ספר איזהו מקומן

השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי - קשה הלא אות ה' מתיבת 'השטן' אינו מעיקר השם וא"כ חסרו עדיין ה' ימים. וכתב בפירוש עץ יוסף בעין יעקב בשם יערות דבש, דאכן ד' ימים שבין יוה"כ לסוכות ויום א' דסוכות גם אין לו רשות להשטין - ע"ש בטעם הדבר. ובהבנת עיקר ענין זה.

15. תוספות הרא"ש מסכת יומא דף כ עמוד א

ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאשטוני. על עבירות הנעשות באותו יום כהוא עובדא דנהרדעא.

16. חתם סופר

[השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי שס"ד יומי אית ליה רשותא לאשטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאשטוני. כתיב] אורך ימים אשציעכו ואראכו ציטעתי [ההלים ז"א], ואמר על יום ראש השנה שצחסי ה' חיבר צ' ימים לכוות יומא אריכתא להאריך זמן התשובה ציוס דין ע"ד ארך אפים, ואם זכא האדם לתשובה שלימה ומתפק דין לרחמים ציוס ר"כ הרי כל השנה בעובה, ע"ד שבענו צנקר חסדיך שהוא ר"כ שהוא צוקרו של שנה ועי"ז ונרונה ונשמחה בכל ימינו, ועל כן אמר אורך ימים אשציעכו, אשציעכו חסד ציומא אריכתא ועי"ז ממילא אראכו ציטעתי. ואמנם יותר עוב צכיות העולם מתוקן במלכות שדי ולא נלערך ליומא אריכתא כגון צירושלים צמקוס צ"ד הגדול ועושין רק יום אחד והקצ"ה מתרצה עם ישראל, ועטם העובה הזאת היא כן, דאמרו השטן גמטריא שס"ד יומי אית ליה רשותא לשטוני צר מהכוא יומא דכפורי, והנה זה הוא אי לא נלערך ליומא צ' ימים דר"כ ליומא אריכתא אז הוב יה"כ יום שס"ה, אבל אי נלערך ליומא אריכתא א"כ יה"כ הוב יום שס"ד ואית ליה רשות חלילה לשטוני. והיינו דכתיב [שמות כ"ג כ"ה] ועבדתם את ה' אלקיכם וגו' את מספר יומך אמלא שיהיו שס"ה ימים ולא רק שס"ד.

[תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאשטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאשטוני]. עיין צפר"ח [סו' תר"ו] מייתי מדרש צסס העור דהשטן אומר, לאר"ה נתח לי רשות ועל ישראל לא נתח לי רשות, והקצ"ה משיבו יש לך יום אחד צשנה ציכ"כ שיש לך רשות עליהם, והוא נגד ש"ס דינן דקאמר צהיפק דלכן נקרא השטן דכל השנה יש לו רשות לצר מו"כ. ולפע"ד הוב נראה דלק"מ, הא צזמן שצחמ"ק קיים שהיתה השכינה עמנו ולא היה לו רשות כל השנה כולה רק יום אחד נתן לו הקצ"ה יוה"כ שהוא יום הדין, ולכן הקדים הקצ"ה רפואה למכה לתח לו שער לנחאל ולעשות כל המעשים האלו להשמר מהשונא ויתפכו לזכיות, אכן צזמן הזה צעו"ה שנתקיים צנו ואנכי הסתר וגו' והוא מושל כרלנו צעו"ה וכל השנה מושל צנו, לכן ציכ"כ אין לו רשות לשטוני כי עליו יעצור הכוס על ידי שלנו מתרלים זה לזה כמ"ש ריבא, ושאר עליונו זכיות מה שמוסרים נפשינו על התורה רב.

17. ספר אז ישיר – ירח האיתנים

קפו ■ אז ישיר • ————— ■ נאמורי יום הכיפורים

דומה, שהתשובה לשאלה יסודית זו, קשורה בקשר ישיר, לנקודה בה עסקנו במאמר זה - מתי התרחשה העקידה.

■ העקידה ביום הכפורים

כאמור לעיל, בפסיקתא מבואר, שהעקידה היתה בראש השנה, אך ישנם מקורות אחרים, מהם עולה שהעקידה היתה ביום הכפורים!

על הפסוק בפרשת וירא (בראשית כב, יד), 'ויקרא אברהם שם המקום והוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה' פירש הריקאנטי, וז"ל:

דע כי ביום הכיפורים נעקד יצחק אבינו ע"ה, ואז בקש אברהם אבינו ע"ה שיפתחו לו שערי בינה ותשובה לכפרה לישראל באותו יום. והשם יתעלה הודה לו לתת מתנה זו לבניו לפתוח להם שערי תשובה, זהו שנאמר ויקרא אברהם שם המקום והוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה. וכבר ידעת כי הבינה נקראה הר, ואותו היום נקבע לכפרה על ישראל.

כלומר, יצחק אבינו נעקד ביום הכפורים, ואברהם ביקש, שזכות זו של העקידה, תעמוד לבניו ולבני בניו עד עולם, שיום זה, יהיה זמן המסוגל לסליחה ולכפרה, שביום זה, תהיה אפשרות מיוחדת פעם בשנה, להתכפר וליטהר מהעוונות, והקב"ה נעתר לו, וקבע יום זה ליום כפרה.

אף רבינו יהונתן אייבשיץ, בספרו אהבת יהונתן (בראשית כב, יב), נקט בפשיטות, שהעקידה היתה ביום הכפורים, ומוסיף שם, וז"ל: '... וידונו דמינשה עקידה היה ביום הכפורים ואז אין רשות לשטן כלל לקטרג ולהסית את ישראל' - וכוונתו לומר, שבזכות העקידה, השטן מנוע מלקטרג על כלל ישראל.

18. ספר באר מים חיים - פרשת וירא - פרק יח (המשך)

(כ) ... ואך שורש הענין הוא כי הנה אמרו חז"ל (יומא י"ט ע"ב) שאמר אליהו האינדא יומא דכיפורי הוא ואיבעלו כמה בתולות בנהרדעי ולכאורה לפלא הוא כי הלא נודע אומרם (במדבר רבה י"ח, כ"א ובנדרים ל"ב, ועיין ברש"י ור"ן שם) שאין כח להשטן כלל בכל היום יום הכיפורים כי השטן גימטריא שס"ד שאין לו כח כי אם בשס"ד ימים בשנה, והשנה הוא שס"ה ימים. כי יום אחד בשנה אין לו כח ואיזה, זה יום הכיפורים. ונודע אשר הוא השטן הוא יצר הרע כמאמר חז"ל (בבא בתרא ט"ז). וכיון שאין לו כח אז ביום ההוא מאין

יהיה זאת שאדם יעבור עבירה ביום זה אם אין היצר הרע מסיתו:

אכן נודע הדבר אשר הרגל נעשה טבע וכשאדם מרגיל עצמו בתאוות היצר הרע באכילה ושתייה מרובה כסוס כפרד בלי מורא שמים עליו ובשאר תאוות ובפרט בתאוות המשגל אז כל אלה התאוות נעשין טבע אצלו ועובר אחר כך העבירה שלא בכוחות היצר הרע כלל מה שמסיתו כי אם משרירות לבו הרע מה שטינף עצמו בתאוות מרובות. וזה מאמר הקרא (ישעיה ל', א') למען ספות חטאת על חטאת כי יצר הרע נקרא חטאת כנראה מדברי חז"ל שאמרו (סנהדרין צ"א ע"ב) יצר הרע ניתן באדם משעת יציאה ומקרא מסייעתם שנאמר (בראשית ד', ז') לפתח חטאת רובץ וכו' והם מוסיפים לעבור מתאוות עצמן יותר מעבירות שמסיתן היצר הרע כי אחר ההרגל בתאוה קשה מאוד לפרוש, וזה הוא האל זר שבך שהזהיר הקרא (תהלים פ"א, י') לא יהיה בך אל זר כי זה קשה מכולם מי שנעשה בו בעצמו ממש אל זר שכל כך נטבע בתאוה עד

שעושה מעצמו בלתי כוחות היצר הרע זה הוא קשה מהכל, ולזה אמר שלמה המלך ע"ה (משלי כ"ז, ג') כבד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם. כי היצר הרע קרוי אבן כמאמר חז"ל (סוכה נ"ב). וגם החול נראה שירמוז על היצר לפי שהוא מתחדש על האדם תמיד כאומרם שם (תהלים רל"ט, י"ז) אספרם מחול ירבון (גם החול עם הכולל גימטריא טמא שהוא אחד משמותיו כאומרם שם) אבל כעס הבא מהאויל בעצמו ממה שהוא עושה בהתחזקות תאותו שלא מצד היצר הרע זה כבד מאוד מחטאת היצר הרע. ואפשר זה אמר קין גדול עונוי מנשוא פירושו זה שנקרא עונוי שלי לא מצד היצר הרע זה גדול מנשוא: והנה אלו העונות שבאין אל האדם מכוחות היצר הרע וכת דיליה על אלו נאמר יתמו חטאים ולא חוטאים כי אילו בטל מהן כח היצר הרע אז ורשעים עוד אינם וברכי נפשי את ה' ויחזרו בתשובה לפני בוראם, **ואך באלו העושים העבירות מדעת עצמן לאלו אין מועיל ביטול כח היצר הרע כי (יחזקאל ל"ב, כ"ז) ותהי עוונותם על עצמותם, שעצמותן מעצמם יעשו העוונות ועל כן האידנא יומא דכפורי ונבעלו כמה בתולות הכל משרירות לבם הרע.** וזה היה חילוק הדעות בין ר' מאיר ודביתהו שר' מאיר סבר שהני בריוני כבר יצאו מכוחות היצר הרע ומוסיפים לחטוא מדעת עצמן ואינו מועיל ביטול היצר הרע ולכן היה מתפלל עליהם שימותו, ואך ברוריה השיבתו נבעי רחמי דלהדרי בתשובה שיבטול כח היצר הרע מהם ונראה אפשר יחזרו בתשובה, ולא חזק רשעם עדיין כל כך ויתמו חטאים כתיב ולא חוטאים:

19. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן לב

משום דהוצאת הדשן אינה עבודה בהדשן שהוא מרים אלא בדשן אחר והביאו ראייה ממה דמחייבין זר על ז' הזאות שבפנים ואע"ג דאיכא עוד הזאות במזבח ע"ש והנה י"ל דלא דמי להזאות דתרומת הדשן אינה עבודה רק בהדשן שהוא מרים רק דהוי עבודה בכל הדשן **ובירושלמי יומא (פ"ב ה"א) מדמינן לה תרומת הדשן לקמיצה ע"ש ואטו קמיצה הוי רק עבודה בהקומץ**

20. ספר איזהו מקומן

<p>ובמשנת ר' אהרן (קדשים, סוגיות, סי' ס"ח) חקר גם כזאת, והוסיף לחקור האם צריך לתרום דוקא מהדשן החדש של אותו יום או לא. וכתב שיתכן דחקירות הללו תלויין בהדדי. ועי"ש שכתב לפרש דנחלקו בזה רש"י ותוס' במעילה ט:, ועי"ע מנחת אברהם (זמנים ס"ג עמ' ס"ט) שדן לתלות בזה פלוגתת בעלי התוס'.</p>	<p>בכל יום תורמין את המזבח - בגדר תרומת הדשן חקר המקדש דוד (סי' לז, ג.) האם הוא עבודה רק בדשן עצמו שמרים וזהו מצותו, או שהוא עבודה בכל הדשן שבמזבח שירים הימנו תרומה, וכעין קמיצה במנחה שהיא עבודה בכל המנחה לקמוץ הימנה הקומץ.</p>
---	--

21. רש"י מסכת ברכות דף ב עמוד א

כדי להרחיק אדם מן העבירה - ואסרום באכילה קודם זמנן, כדי שלא יבא לאכלן לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת, וכן בקריאת שמע - לזרוז את האדם, שלא יאמר: יש לי עוד שהות, ובתוך כך יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן, [1] **והקטר חלבים דקתני הכא לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל,** ולא נקט להו הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג בלילה - כשר כל הלילה, והכי נמי תנן בפרק שני דמגילה (דף כ, ב) כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואברים.

22. רמב"ם יד החזקה הלכות מעשה הקרבנות פרק ז

(ב) כל שקרבו מתיריו ביום מעלין אותו על המזבח **כל הלילה** כיצד זבחים שנזרק דמם ביום מקטירין אימוריהן בלילה עד שיעלה עמוד השחר וכן איברי העולות מקטירין אותן בלילה עד שיעלה עמוד השחר [2] **וכדי להרחיק מן הפשיעה אמרו חכמים שאין מקטירין האימורין ואיברי העולה אלא עד חצות הלילה:**

23. צל"ח על ברכות דף ב/א

ובגוף הפלוגתא שבין רש"י ורמב"ם אם עשו הרחקה בהקטר חלבים ואברים, ולדעת רש"י לא עשו חכמים הרחקה, והדבר צריך טעם למה לא עשו סיג בזה. ונראה דק"ש היא מצוה חמורה שהיא עיקר קבלת עול מלכות שמים לכן חששו חכמים לעשות סיג, וכן אכילת קדשים שאכילת נותר הוא חיוב כרת חששו לעשות סיג, אבל הקטר חלבים ואברים שאין בו כרת רק איסור לאו גרידא לא חששו לעשות בזה הרחקה וסיג. וכן משמע מדברי רש"י ביבמות דף קי"ט ע"א בד"ה מה לי איסור לאו וכו', דלענין הרחקה שפיר יש לחלק בין איסור כרת דעבדינן ביה הרחקה ובין איסור לאו דלא עבדינן ביה הרחקה:

24. ספר איזהו מקומן

ובראש יוסף במסכת ברכות ביאר דבהקטרת
אימורין איכא האי קרא מפורש 'כל הלילה'
דשרי הקטרתן כל הלילה, וכבר יסד הט"ז
(או"ח סי' תקפ"ה ויו"ד סי' קי"ז) דכל שישנו
דין או היתר מפורש בתורה לא באו תו"ל
לאוסרו.

25. רשימה לספר כנסת ראשונים זבחים פו: [סז]

[פז] מבואר דס"ל דהקטרת אברים בלילה ה"ד היכא
דתחיל להקטירן מבעוד יום, וכ"כ להדי' המהר"ם חלאוה
פסחים ג. ובריטב"א כ"י שבת דף כ, וכן מבואר במאירי
מגילה שם דעיקר מצות הקטרה היא ביום עי"ש, אמנם
ברמב"ן לעיל מפורש דיכול לכתחיל' להקטירן בלילה. וע"ע

26. תוספות מסכת יומא דף כ עמוד ב

היכי מקדמינן והיכי מאחרינן - רש"י לא גרס היכי מאחרינן ונראה לי דשפיר גרס ליה דכיון דזמנו קבוע מחצות
ואילך היכי מקדמינן ברגלים ובכל יום היכי מאחרינן דמשמע שלעולם היו רגילים לתרום בקרות הגבר סמוך לו
מלפניו או מלאחריו ואמאי הוא זריזין מקדמינן למצות וכי היכי דתמיד של שחר זמנו עד ד' שעות ואפ"ה היו
מקדמינן בהאיר המזרח דהיינו מתחילת זמן שקבעה לו תורה ה"נ אמאי מאחרינן ליה לכתחילה עד קרות הגבר.

27. תוספות מסכת יומא דף כ עמוד ב

משום חולשא דכ"ג עבדינן מחצות - [1] משמע דאפי' תרומת הדשן שהיא עבודת הלילה אינה כשירה אלא
בו ולהכי מקדמינן ליה כדי שינוח בין עבודה זו לעבודת היום [2] וריב"א פירש דלא גרסי' כ"ג אלא הכי
גרסי' משום חולשא דכהן קודם שהכהן

28. תוספות ישנים מסכת יומא דף כ עמוד ב

משום חולשא דכהן גדול עבדינן מחצות. מכאן משמע שהיה כהן גדול עושה תרומת הדשן והא דחשיב עלה לקמן
פייס במשנה היינו בכל יום דהתם נמי קתני מי שוחט מי זורק ומי מדשן ואף על פי דצריך לקדש ידיו ורגליו
לתרומת הדשן ואין זו מחשבון חמש טבילות ועשרה קידושין זהו לפי שהיתה בעוד לילה קודם שיתחיל
עבודת היום היה יכול לצאת חוץ לעזרה והפייט שפייט בסדר יוה"כ שהיה שם פייס לתרומת הדשן ללשון
המשנה וסדרה תפס שיטת תפלתו והא דקתני מעסיקין אותו עד זמן שחיטה משום דמיכרן ואילך מתחיל
עבודת היום בלא הפסק ולא כפי' ריב"א שרוצה לפרש מכת אלו הראיות שהיה אז תרומת הדשן בשאר
כהנים:

29. ספר איזהו מקומן

ונפק"מ גם במחלוקת זו אי הא דתנן לקמן
ריש פ"ב (כג.) דהתקינן פייס לתרוה"ד קאי
אף על יוהכ"פ דעסקינן ביה או על כל השנה
בלבד. וראה בזה פלוגתא גדולה בין בעה"מ
לרמב"ן במלחמות האם ד' פייסות השנויין
שם שייכי רק בכל השנה או אף ביוהכ"פ,
ושיטת הרמב"ם (יוהכ"פ ד. א.) דמפייסין אף
לתרוה"ד וכדעת הרמב"ן. וראה עוד בדבריני
להלן במתני' דף כב. ד"ה ארבע פייסות.

ד"ה משום חולשא דכ"ג - משמע דאפי'
תרוה"ד שהיא עבודת הלילה אינה
כשירה אלא בו וכו' וריב"א פירש דלא
גרסי' כ"ג וכו' - נחלקו כאן בעלי התוס'
האם תרומת הדשן כשירה רק בכ"ג או בכל
כהן. ועי' גם בתו"י כאן, וכן בתו"י לעיל יב:
(ד"ה אגנטו) ובתוס' הרא"ש שם הביאו
פלוגתא זו.

30. שפת אמת מסכת יומא דף כ עמוד ב

בד"ה משום כו', משמע דאפי' תה"ד כו' אינה כשרה אלא בו, לכאורה לפ"ז גם כל הז' ימים קודם יוה"כ
הי' צריך הכ"ג לתרום דהא צריך לעבוד כל העבודות שהי' עובד ביוה"כ, אך מהא דתנן לעיל (י"ד) כל
העבודות שהי' עושה הכה"ג בפרטות ולא קחשיב תרומת הדשן לא משמע הכי, אבל לשיטת התוס' בכאן
ניחא דכיון דאף יוה"כ לא הי' צריך להיות תה"ד בכ"ג לא היו צריכין להרגילו:

31. ספר איזהו מקומן

וברגלים דנפישו ישראל ונפישו קרבנות
עבדינן מאשמורת הראשונה -
ברש"י משמע דגרס רק "דנפישו קרבנות",
ופירש דהיינו קרבנות שהקריבו אתמול
שצריך להעלות הדשן לתפוח. וכן משמע
בפיר"ח. ובתפא"י במשניות (א"ט מ"ג) נקט
בזה ב' טעמים: דנפישו קרבנות להקריבן
היום, וצריך גם זמן רב לפנות הדשן.

ברם בתו"י ותוס' הרא"ש גרסי כלפינו,
וביאר דקאי על דוחק העזרה בבוקר מחמת
דנפישו שם ישראל וקרבנותיהם, ולא היו
יכולין להוציא הדשן ולעבור בתוך העם,
ולכן היו מקדימין לתרום באשמורה
הראשונה, ע"ש.

32. רש"י מסכת יומא דף כ עמוד ב

כבר אמר אנא השם - כבר פעם אחת היה מעשה שהיה כהן גדול מתודה על פרו ביום הכפורים, ואמר: אנא השם
חטאתי וכו', ונשמע קולו ביריחו.

33. שפת אמת מסכת יומא דף כ עמוד ב

שם בגמ' וכבר אמר אנא ה' כו' [1] פ"י רש"י שהי' כ"ג מתודה על פרו כו', צ"ע למה לא נפרש דהי' בודיו שיער
המשלח דיותר מסתבר הכי שהי' צריך להשמיע קולו בשעה שהי' מתודה על כל ישראל כדי שישמעו הציבור,
[וגם בתוס' חדשים לקמן (פ"ו מ"ב) כ' דבודיו הפר שהי' עומד בין האולם ולמזבח לא היו שומעים את קולו
ע"ש]:

34. שערים מצויינים בהלכה

וכבר אמר אנא השם ונשמע קולו ביריחו.
פרש"י כבר פע"א היה מעשה שהיה
הכ"ג מתודה על פרו ביוה"כ, ואמר אנא
השם חטאתי כו' ונשמע קולו ביריחו.
והקשה בשפת אמת, למה לא נפרש שהיה
בודיו של שער המשלח, דיותר מסתבר
הכי, שהיה צריך להשמיע קולו שישמעו
הציבור שהוא מתודה על כל ישראל. ונראה
לי דהכא אין הדין שחייב להוציאם והם
צריכים שישמעו, שהרי לא היו שם כל

ישראל, ורש"י שפירש כן משום דמסתמא
כשמתודה על עונותיו ועל עונות ביתו
מתודה יותר בלב נשכר וגמור, ועי"כ
מתרומם קולו מעצמו בלי כוונה והכנה לזה,
ופע"א היה כן.

35. משנה מסכת תמיד פרק ג משנה ח

[*] מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח מיריחו היו שומעין קול המגריפה מיריחו היו שומעין קול
העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז מיריחו היו שומעין קול החליל מיריחו
היו שומעין קול הצלצל מיריחו היו שומעין קול השיר מיריחו היו שומעים קול השופר ויש אומרים אף קול

של כהן גדול בשעה שהוא מזכיר את השם ביום הכפורים מיריחו היו מריחים ריח פטום הקטרת אמר רבי אליעזר בן דגלאי עזים היו לבית אבא בהר מכוור והיו מתעטשות מריח פטום הקטרת:

36. תוספות יום טוב מסכת תמיד פרק ג משנה ז

קול של כ"ג בשעה שהוא מזכיר את השם כו' - שהכהנים והעם העומדים בעזרה היו אומרים בשכמל"ו כדתנן במשנה ב' פ"ו דיומא ועל אותו קול הוא אומר כן. אלא שמיחסו לכ"ג שהוא ראש המדברים. ואין נראה שיהא קול של כ"ג לבדו נשמע עד יריחו. דבשלמא קול גביני כרוז אותו האיש ששמו גביני היה לו קול גדול שנשמע למרחוק כל כך. אבל להחליט על כל כ"ג. א"א לומר כן. דדלמא לא היה לו קול גדול [וכן מוכח לישנא דמתני' דקתני בשעה כו' ולא קתני כשמזכיר אלא דלאו בהזכרת כ"ג לחוד תליא]:

37. ספר בניהו בן יהודע על יומא דף כ/ב

שם ונשמע קולו ביריחו. אל תתמה על הדבר הזה לפי ראות עיניך בדורות אלו, כי הראשונים כמו שהיה להם גבורה נפלאה בגופם כן היה להם כח גדול בהרמת קולם, ועוד גם כח חוש השמע שלהם היה חזק מאה ידות על חוש השמע של דורות אלו, ואם כן בצירוף זה וזה אין רחוק דבר זה להיות. ועוד כיון דדברים אלו היו נעשים בבית המקדש היה מסייע בזה מעשה נסים:

38. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף כ עמוד ב

ואעפ"כ כה"ג משובח ממנו וכו' וכבר נשמע קולו ביריחו. נראה דאין זה מעלה בעלמא שהיה נשמע קולו עד יריחו אלא יש מזה נפקותא לדינא והוא דהנה לקמן מבואר כשהיה מתודה על פרו [לה ב] ואצל פרו השניה [מא ב] מבואר בלשון המשנה דכשהיו שומעין את השם המפורש היו עונין בשכמל"ו ואין מבואר שם דהיו כורעין ומשתחוין ונופלין על פניהם. משא"כ כשבא לשעיר המשולה שהוא לכפרת כל ישראל תנן במתניתין [כא א] והכהנים והעם שעומדין בעזרה כשהיו שומעים שם המפורש יוצא מפי כה"ג היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים בשכמל"ו. ובראשונים מבואר דבאמת נפק"מ הוא בין פרו לבין כפרת הכלל. והגר"א שם בהגהותיו כתב דלא גרסינן והכהנים והעם והיינו דדין שלשתם שיה ובביהגר"א בשו"ע [תרכ"א ט] הביא מהירושלמי דהקרובים היו כורעים ומשתחוים משא"כ הרחוקים. ונראה דהקרובים היינו אותם השומעים משא"כ הרחוקים נמצא דמה דאיתא הכא דהיה קולו של כה"ג נשמע עד יריחו והיינו שעד שם היו כורעים ונופלים על פניהם.

39. ראב"ד מסכת תמיד דף ל עמוד ב

מורי הרב החסיד ז"ל אמר דכל הנך דקתני שהיו נשמעין מיריחו מעשה נסים היו. ודוקא היה ביריחו נשמע ולא בשאר צדדים מפני שיריחו היתה כמו ירושלים מפני שהיא היתה תחלת כבוש א"י וכמו דתרומת דגן צריך לתרום כן נתרמה א"י עצמה ובשביל כך התרימה יהושע להיות קודש לפי' היא כמו ירושלים והיו נשמעין בה כל הנך דקתני כדי שירגישו בני אדם שביריחו יש כמו כן קצת קדושה כמו בירושלים ולפיכך באלה יותר משאר דברים מפני שכל אלו הדברים קול שער הגדול וצלצל וגביני כרוז הם תחלת עבודות המעמידים את הכהנים לעבודתם ולוים לדוכנם וגם קטורת הוא תחילת עבודת פנים ודי בהנך והאי דקא מסיק במסכת יומא דכה"ג משובח היינו לפי ראות בני אדם אבל כח שום אדם לא היה לשמוע קולו ביריחו אלא שנס היה והאי דלא קחשיב להו בכלל נסים הנעשים בבהמ"ק משום דמילי אבראי כמו קול ביריחו לא קא חשיב:

40. דף על הדף יומא דף כ עמוד ב

במרגלית הים (סנהדרין קי"ג ע"א אות ט"ו) הביא מבנין יהושע על אבות דרבי נתן (פרק ל"ה) שדושנה של יריחו שהיתה ת"ק אמה על ת"ק אמה (כדאיתא בספרי וברש"י בהעלתך י' ל"ב), היתה מכוון לשטח הר הבית שהיתה ג"כ ת"ק על ת"ק אמה. ועיין עוד במגלה עמוקות (לפ' ואתחנן) אופן קלג מה שהאריך בזה שיריחו היתה תוקפה של ארץ ישראל ועיקרו, ועי"ש עוד אופן נה.

41. ספר בניהו בן יהודע על יומא דף כ/ב

שם ת"ר שלשה קולן הולך מסוף העולם ועד סופו. ודאי אין הדברים כפשוטן שהוא קול ממש אלא כמו שכתב מהרש"א דקול האמור כאן אינו קול ממש אלא נופל על פרסום דבר כמו עדים מפקי לקלא, וכן כאן אמר קולן רצונו לומר פרסומן הולך מסוף העולם ועד סופו ע"ש. ועוד נראה לי קולן רצונו לומר כותן כי הקול הוא הכח ואחד הם ועולם דנקיט לאו היא מילתא דשווייא לכולהו אלא כח החמה מתפשט והולך מסוף העולם שלה ועד סופו שהוא התבל הזה שזורחת בו. וכח רומי רצונו לומר הממשלה שלהם הולך ומתפשט בכל הישוב כולו

שהיו שולטים בכל הישוב ממשלה חזקה ולא רפויה כשאר ממלכות. וכח הנשמה הולך ומתפשט בכל הגוף בעת יציאתה ממנו שכל דבר סמוך לנפילתו יתגבר בכל עוז, ולכן החולים בזמן הקדמון סמוך למיתתם יצעקו צעקות רבות וחזקות ויתגברו לקום על רגליהם, ועל זה בקשו רבנן רחמי ובטלוה שלא ימצא ככה אצל החולים הגוססין כי צער גדול הוא להם וגם לקרוביהם צער גדול שישמעו תוקף צעקתם בהרמת קול חזק היוצא בכח גדול מכל איברי הגוף. וכן כח חבל יולדה היושבת על המשבר מתפשט בכל הגוף שלה שהוא עולם שלה כי כל גוף נקרא עולם בפני עצמו. וכן הגשמים כוחן הולך בכל התבל שמרוויים את הארץ:

42. ספר בניהו בן יהודע על יומא דף כ/ב

שם מפני מה אין קולו של אדם נשמע ביום וכו'. מאמר זה אינו כפשוטו כלל אלא בעל המאמר מדבר כאן בסוד עמוק על דרך החידה. ...

43. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף כ עמוד ב

ת"ר שלש קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו. **פשוט הוא דכל האי מילתא הוא מסודות התורה הנוראים שאין לנו בינה בזאת.** מ"מ נראה לקרב הדברים בפשוטם דאיתא בפרקי דר"א ו' דברים שקולן הולך מסוף העולם ועד סופו. והוסיף על מה דאיתא הכא חדא דכשכורתין אילן המוציא פירות נשמע קולו מסוף העולם ועד סופו. וכן המגרש אשתו נשמע קול מסוף העולם ועד סופו. והיינו שהעוול הוא כ"כ גדול שזה דבר המעורר זעקה מסוף העולם ועד סופו והעוול זועק הוא וזה הכוונה כאן בפשוטו שנשמע קולו מסוף העולם ועד סופו דהיינו שינוי הענין זועק הוא. וכן בהא דקול נשמה שיוצאת מהגוף שהוא נמי ענין של צער שזועק הוא וכן בלידה.

44. ספר בניהו בן יהודע על יומא דף כ/ב

שם ת"ר אלמלא קול גלגל חמה וכו'. נראה לי בס"ד קול גלגל חמה הוא קול עסק התורה כי התורה היא חמשה ספרים ונקנית במ"ח מעלות כמו שאמרו בברייתא דאבות ולכן נקראת חמה שהוא אותיות מ"ח ה' ולכן ישראל העוסקין בה נמשלו לחמה דכתיב [שופטים ה' ל"א] ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. **וקול המונה של רומי קאי על מלכות אדום זרע עשו שיצא להם קול בעולם ברוב עושרם ותוקפם וממשלתם ומלחמותיהן, ואמרו רבותינו ז"ל כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו, ולזה אמר אלמלא קול גלגל חמה הוא עסק התורה היה נשמע יותר קול המונה של רומי רצונו לומר היו מתגברים יותר אך קול תורה מחלישם, ואם לא היה תוקף ממשלה של רומי בעולם היה נשמע קול גלגל חמה שהיו ישראל עוסקים בתורה עשר ידות על עתה, אך הגזרות היוצאים מתוקף ממשלתם הם מרפים ומחלישים עסק לימוד התורה בישראל:**

45. שערים מצויינים בהלכה

וקול נשמה בשעה שיוצאה מן הגוף. עי' במהרש"א שאינו קול ממש אלא לשון פירסום. ובהגהות מהריעב"ץ מפרש, דקול זה הוא קול רוחני, ואעפ"כ פועל קצת שמיעת בני אדם גופניים, שיש התפעלות לגופני מן הרוחני כי הם קשורים זה בזה. ונ"ל דקול זה הוא משום דבעת הפירוד היא רואה שהיתה לה טעות בחיים, ולא פעלה מה שהיתה צריכה לפעול ומתחרטת וצועקת מקירות לבה עד שהולך מסוף העולם עד סופו, וכמו כן קול הלידה דהנשמה אינה רוצה לירד וצועקת על זה כדתנן במס' אבות (סוף פ"ד) על כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה מת.

1. ספר אז ישיר – ירח האיתנים

שני סוגי תשובה, יום הכיפורים, ואמירת "כל נדר" – • אז ישיר • רמז

ומופרש שהוא ארץ ישראל. כמו כן, יש את השנים כולן, והמובחר והמופרש שבשנים, היא שנת השבע, שנת השמיטה, וכן בכל הדברים כולם. יום הכפורים, שהוא היום המובחר שבשנה, זהו היום בו הכהן הגדול, שהוא המופרש והמיוחד מכל הכהנים ובני ישראל, נכנס לפני ולפנים, אל המקום המובחר והמופרש מכל המקומות, [שנמצא בבית המקדש שהוא מופרש משאר המקומות שנמצא בארץ ישראל וכו'], והמובחר והטוב מכל הענינים מתאחד, כדי להביא לכלל ישראל את כפרתם.

■ זמן אדם ומקום.

הז"ל במסכת יומא (דף כ') גילו לנו, שביום הכפורים, אין לשטן רשות לקטרג, וזהו היום היחיד בשנה שהשטן מושבת.

אמר ליה שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני ממאי אמר דמי בר חמא השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני.

השטן בגימ' 364, שמרמז לזה, שהרשות נתונה לשטן לקטרג במשך כל ימות השנה זולת יום הכיפורים.

יום זה א"כ, אינו כשאר הימים אלא שונה הוא במהותו! קב

קב. חשבון זה הולך לפי מנין ימות החמה.

קב. ע"ל בכלי יקר (פרשת אחרי מות, ויקרא טז, ב) שביאר ענין זה וז"ל:

... כי אם ביום כיפור שכל ישראל נמשלו ביום ההוא למלאכי השרת שהם למעלה מן הזמן ואין הזמן שולט בהם, על כן דומה יום קדוש זה כאילו אינו מכלל העת והזמן, כי כל ימות השנה בכלל העת דהיינו הזמן, חוץ מיום זה. ורמז לדבר השטן עולה שפ"ד וימות החמה במספר שס"ה. להורות שבכל ימות השנה שהשטן והיצר הרע שולט בבריות כולם בכלל העת, חוץ מיום זה שאין לשטן ממשלה בו על כן אינו בכלל העת של כל ימות השנה אלא הוא ינומד בניצמו נבדל מכל ימות השנה. וכשומר ואל יבוא בכל עת,

רמז ■ אז ישיר • ————— ■ מאמרי יום הכיפורים

במסוק בפרשת אחרי מות נאמר, שבזמן כניסת הכהן הגדול לפני ולפנים, אסור לאחרים להיות שם ולראותו.

וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל.

ובספר שפתי כהן עה"ת (ויקרא טז, ז) הביא את דברי המדרש, שהקשה, והלא הכהן עצמו אדם הוא, ומאי כתיב וכל אדם לא יהיה ומתריך במדרש שם, שביום הכפורים אין הכהן הגדול נחשב לאדם, אלא דומה למלאך, והביאור הוא, שהוא מתנתק מהחיבור התמידי אל עולם הגשם, כדי שיוכל לעמוד לפני קונו לכפר על בני ישראל, וז"ל השי"ך שם:

עוד במדרש (שם) וכל אדם, ובהן גדול לא אדם היה. אמר רבי פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים שנאמר (מלאכי ב, ז) 'כי שפתי כהן ישמרו וגו' כי מלאך ה' הוא, הוא מלאך ולא אדם. וכתב ריקאנטי ז"ל כל זה כדי שיתיחד עבד עם אלוהיו ביחוד בלתי אמצעי אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם, ובענין דגמול ברכאן בחשאי, כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הצנוע עד כאן.

א"כ אדם זה [הכהן הגדול] אינו אדם כשאר האנשים!

הגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א בשיחות ליום הכפורים (עמ' ל"ו), מפנה לדברי הז"ל, שהגדירו את קודש הקדשים במונחים על טבעיים:

ביום הכיפורים, נכנס הכהן הגדול לקודש-הקדשים; מקום, עליו אומרים הז"ל שהוא "מעל למקום": כשמדדו את שטח קדוש-הקדשים לפני שהניחו בו את ארון הברית, היה גודלו ארבע-מאות אמות רבועות, וכשמדדו את השטח הפנוי לאחר ששמו בו את הארון - היה גודל השטח שווה! (ב"ב דף צ"ט ע"א

רמז שלא יבוא כלל בשום יום שהוא בכלל העת, כי אם ביום שאינו בכלל העת והוא ביום מחילה וסליחה, שישאל נמשלו בו למלאכי השרת שאינם נופלים תחת העת, ואינו בכלל ימות השנה שהשטן המחטיא מושל בהם.

שני סוגי תשובה, יום הכיפורים, ואמירת "כל נדרי" ■ ■ ■ • אז ישיר ■ רמט

- ע"י שיהנות לספר שמות, עמ' קעת). רוצה לומר: לקודש- הקודשים יש בחינה על טבעית. כניסת הכהן- גדול למזבח נסי זה ב' בתשרי, מירושה התחברות עם הבלתי-טבעי, עם הבלתי-מוגבל במגבלות העולם- הזה. ולא בכדי, רשאים ונעשית הכניסה לעל- טבעי, ביום שכולו על- טבעי!

הכהן- הגדול - הוא נציגו של הבלל; הוא האיש הנכנס אמנם בפועל לפני ולפנים - אך נשמות ישראל כולן, צועדות עמו בחדרת-קודש מבית לכרוכת, כשהן סמוגות שפע אלקי שמעל לזמן ולמקום.

יום נעלה זה הינו שעת-מושר נפלאה, להגיע להשגות שקשה לזכות בהן בשער ימות השנה; הזדמנות- פז, לבוא בשערי עולם- התשובה...

קודש הקדשים איננו מקום ככל המקומות, אלא המציאות הטבעית איננה תופסת שם. שטח קודש הקדשים לא השתנה אחרי שהכניסו את הארון, כיון שאין הטבע שולט שם!

זהו א"כ, הפלא של עבודת יום הכפורים, אדם שדומה למלאך, מופשט מעולם הגשם, נכנס למקום שבו אין לטבע שליטה, מקום שונה בתכלית משאר המקומות, ביום שאיננו כשאר הימים, אלא שונה בתכלית משאר הימים. יום הכפורים הוא הזמן, שהטבע מפנה את מקומו, זהו הזמן בו יכולים אנו לחזור אל העבר [נגד ההנהגה הטבעית של העולם], כדי לתקן את החטאים ואת פגמי העבר.

לכל אחד ואחד מאיתנו, יש ביום הכפורים [ברובד מסויים], את האפשרות להצטרף אל הכהן הגדול במסעו אל מעבר למגבלות הטבע, להעלות את עצמנו מעל ומעבר לגבול החומרי, לנסוק אל מקום שאיננו מקום, ואת כל זה אפשר להשיג, רק ביום שאיננו יום, יום מיוחד בשנה ששונה במהותו משאר ימות השנה. על ידי מסע זה, יכול כל אחד ואחד, להגיע למצב שיש לו את האפשרות לתקן את חטאיו ופגמיו למפרע, ללא מגבלות הזמן.